

Таким чином, зі змінами інформаційного середовища відбуваються зміни і у професійній підготовці майбутніх учителів історії: трансформація інформаційного середовища вимагає оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх учителів історії відповідно до нових реалій цифрового світу. Використання сучасних технологій допомагає зробити викладання історії більш наочним, інтерактивним та захопливим, розвиваючи критичне мислення, аналітичні навички та зацікавленість предметом. Інформаційне середовище сьогодні є потужним чинником формування компетентних, всебічно розвинених, відкритих до інновацій педагогів нової формації.

Список використаних джерел

1. Бабенко Т. Зміст інформаційної культури майбутнього вчителя історії як складової його професійної культури. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2012. № 46. С. 106-110.
2. Мартинюк, М., Стеценко, Н. Проблеми підготовки майбутніх учителів в умовах інформаційного суспільства. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2011. № 3. С.
3. Кінд-Войтюк Н. Сучасний вчитель історії та інформаційно-комунікаційна компетентність на уроках у новій українській школі. *Літопис Волині*. 2021. Вип. 24. С. 103-107.
4. Яновський А. Культура безпечного використання майбутніми вчителями інформаційного середовища. *Наука і освіта*. 2016. № 10. С. 63-69.

Тетяна НЕСТЕРЕНКО

ІНІЦІАТИВНІСТЬ ЯК ОДНА З КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

Трансформаційні процеси, що відбуваються в системі вищої освіти України зумовлюють зміни у професійній підготовці фахівців: на перший план виходять нові вимоги до якості професійних знань, умінь і навичок, а також сформованості низки ключових якостей та компетентностей. Цей процес передбачає не тільки глибокі теоретичні знання в обраній спеціальності, вміння і навички їх практичного застосування, але й розвиток креативності та інноваційності мислення; виявлення таких якостей особистості як комунікабельність, гнучкість, відповідальність та ініціативність.

Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя історії передбачає формування у майбутніх педагогів низки ключових компетентностей, необхідних для ефективної професійної діяльності.

Глибокі знання з історії, володіння фактичним матеріалом, розуміння історичних процесів, подій, явищ та їх взаємозв'язків визначають предметну компетентність майбутнього вчителя історії. Проте, на її формування накладає відбиток рівень розвитку професійних рис і якостей майбутнього вчителя історії. Серед них найважливіше місце посідає ініціативність як рушійна сила особистісного та професійного розвитку, без якої неможливий реальний прогрес. Як показує практика, завдяки ініціативності вчителя, в учнів з'являється інтерес до навчального предмету, а значить і результативність засвоєння його змісту. Актуальність даної проблеми виявляється і в тому, що ініціативний педагог стимулює учнів до активності, допитливості, відкриває їх інтелектуальний і творчий потенціал.

Аналіз наукових джерел показує, що окремі аспекти даної проблеми вивчалася такими вченими як О. Акімова, В. Галузьяк, Т. Горохівська, А. Гриценко, І. Доброволька-

Піпич, Я. Дранько, І. Коляда, Н. Лазаренко, О. Михайличенко, Т. М'ясоєдова, Л. Новікова, Г. Сорока, О. Старинська, Н. Тертична, О. Трошкін та ін.

Мета нашого наукового пошуку полягає у виявленні значення ініціативності як однієї з ключових компетентностей майбутнього вчителя історії, з'ясування ефективних методів її розвитку.

Змістовно-порівняльний аналіз наукових джерел [1; 2; 3; 4] показує, що «ініціативність» розглядається вченими як інтегральна якість особистості, що визначає її суб'єктність, самодетермінацію, активність та здатність конструктивно впливати на навколишній світ та власне життя. Вона виступає внутрішньою спонукальною силою, джерелом активності особистості, що проявляється в готовності висувати нові ідеї, пропонувати рішення проблем, брати на себе відповідальність. Одночасно ініціативність виявляється і як воляова якість, що пов'язана з самодетермінацією поведінки, здатністю чинити опір зовнішньому тиску, зберігати свободу вибору і діяти згідно власних переконань.

У майбутнього вчителя ініціативність є надзвичайно важливою професійною якістю, необхідною йому для ефективної професійної діяльності, генерування інновацій та самовдосконалення. Це наслідок високого рівня суб'єктивного контролю та розвинутого почуття самоефективності. Від неї залежить розвиток мотиваційної сфери студента, схильності до ризику заради успіху, а значить конкурентоспроможність та успішність в умовах динамічного освітнього середовища.

Дослідження показує, що ініціативність вчителя передбачає:

- здатність проявляти активність та брати на себе відповідальність за виконання завдань та досягнення цілей, а не просто очікувати вказівок чи інструкцій;
- готовність висувати нові ідеї, пропозиції та підходи до вирішення проблем, не задовольняючись статус-кво;
- самостійність та рішучість у прийнятті рішень та реалізації задумів, неочікування підштовхування ззовні;
- схильність до ризику та виходу із зони комфорту заради досягнення більш амбітних цілей;
- наполегливість та цілеспрямованість у втіленні задуманого, незважаючи на перешкоди;
- енергійність, ентузіазм та внутрішня мотивація до дій [4].

Для вчителя історії ініціативність проявляється також у бажанні оновлювати та вдосконалювати методики викладання, впроваджувати інноваційні форми роботи, організовувати цікаві освітні проєкти. Це готовність брати участь у розробці навчальних програм, написанні підручників чи методичних посібників [1]. Отже, формування та розвиток ініціативності має бути одним із пріоритетів у процесі підготовки майбутніх учителів історії як дієвих та результативних фахівців.

Важливим в контексті проблеми дослідження є питання використання інструментарію для вимірювання рівня ініціативності вчителя. Високий рівень ініціативності визначає вчителя як активну, творчу та інноваційну особистість, здатну до саморозвитку й ефективного впливу на освітній процес. Він характеризується: самостійною генерацією та реалізацією нових ідеї у викладацькій діяльності, активним опануванням та впровадженням інноваційних методик навчання; ініціюванням проєктів, конкурсів, позакласних заходів; проявом високої активності у роботі методичних об'єднань, професійних спільнот; участю в розробці програм, підручників, навчальних посібників з фаху; формуванням в учнів якості ініціативності, критичного мислення, творчості, постійною роботою над власним самовдосконаленням та розвитком.

Для вимірювання ініціативності вчителя доцільно використовувати опитувальники та анкети самооцінки. Наприклад, методику «Визначення вираженості волевих якостей особистості» (самоконтроль, наполегливість, ініціативність),

опитувальник «Саморозвиток та професійно-педагогічна діяльність», або анкети самооаналізу професійних якостей вчителя [3].

Дієвим інструментом вимірювання є експертне оцінювання: оцінка компетентності педагога в плануванні, реалізації та аналізі ініціативних дій; вивчення документації щодо участі вчителя в інноваційних проєктах, авторських програмах; анкетування учнів, батьків щодо активності та ініціативності конкретного вчителя.

Аналіз педагогічних ситуацій на визначення готовності вчителя проявляти ініціативу та розв'язання професійних завдань, пов'язаних з генеруванням ідей і пошуком рішень визначають рівень розвитку ініціативності вчителя.

Можливо використовувати психологічні тести: тест самодетермінації для вимірювання автономії та внутрішньої мотивації; тести досягнення мотивації для оцінки схильності до успіху; шкали локусу (сприйняття людиною причин подій як внутрішніх, залежних від неї самої, чи зовнішніх).

Ефективними, на нашу думку, є використання методу спостереження та аналізу професійної діяльності вчителя, а саме: оцінка впровадження вчителем нових методик та інновацій на уроках; аналіз активності педагога на методичних об'єднаннях, в проєктній діяльності; відстеження рівня ініціативності в позаурочній роботі з учнями.

Комплексне застосування даного інструментарію дозволить максимально об'єктивно та всебічно оцінити міру вираженості ініціативності як професійно важливої якості педагога.

На основі вивчення наукових джерел [1; 3; 4], практики професійної підготовки майбутнього вчителя історії, нами з'ясовано ефективні методи розвитку ініціативності як характерологічної риси його особистості. До них відносимо:

- *створення сприятливого освітнього академічного середовища*, фундаментом якого виступає професійна культура, заохочення ініціативи, надання свободи дій, відкритість до нових ідей;
- *делегування повноважень і відповідальності*: надання можливості самостійно приймати рішення, планувати й організовувати навчальну діяльність;
- *використання інтерактивних форм навчання*: тренінгів, дискусій, аналіз кейсів, моделювання ситуацій, які розвивають здатність генерувати ідеї, приймати рішення;
- *опора на проблемні й дослідницькі методи*: постановка проблемних запитань, творчих завдань стимулює пошук нестандартних рішень;
- *залучення студентів до інноваційних проєктів*, розробки стратегій вивчення історії, що формує відчуття причетності та відповідальності;
- *використання коучингу та наставництва досвідчених педагогів-новаторів*, що сприяє передачі професійного досвіду та виробленню активної життєвої позиції.

Комплексне застосування цих методів сприяє формуванню в майбутніх учителів історії лідерських якостей, творчого підходу, відповідальності та високої ініціативності у професійній діяльності.

Таким чином, значення ініціативності як однієї з ключових компетентностей майбутнього вчителя історії, полягає у забезпеченні високої якості викладання, формуванні критичного мислення, мотивації до навчання, розвитку громадянської свідомості, самореалізації та підвищенні авторитету і престижу професії вчителя.

Список використаних джерел

1. Гриценко А. П. Концепція формування професійної компетентності майбутніх учителів історії в процесі фахової підготовки. *Педагогіка та психологія. Збірник наукових праць*. 2019. Вип. 62. С. 68-78.

2. Дранько Я. М. Комунікабельність як базова складова професійної компетентності майбутнього педагога. *Наука і освіта*. 2011. № 3. С. 33-37.
3. Коляда І. Сучасний вчитель історії та успішність навчально-виховного процесу. *Історія в школі*. 2013. № 1. С. 22-31.
4. Шапран В.Ю. Ініціативність як психологічний феномен: різні підходи до його вивчення. *Освіта регіону*. 2010 №. 1. С. 160-164.

Анна ТКАЧЕНКО

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, безперечно, є однією з визначальних рис сучасного світу. Цей процес має широкомасштабний вплив на різні сфери життя та діяльності людини. Інформаційні технології проникають у всі сфери – промисловість, освіту, медицину, фінанси. Відбувається оцифрування багатьох процесів та переведення їх у цифровий формат, що підвищує ефективність та оптимізує роботу. Смартфони та планшети стали невід'ємною частиною повсякденного життя людей, забезпечуючи постійний доступ до інформації та послуг.

Учні двадцять першого століття називають поколінням «кліпового мислення», які бачать світ по-іншому, мислять образно, проводять більше часу з електронними пристроями, ніж з однолітками, і мають розвинуті цифрові вміння та навички з раннього дитинства. У зв'язку з цим активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, як важлива складова ефективного навчального процесу, вимагає нових підходів, методів та засобів забезпечення. Це, насамперед, використання інтерактивних методів навчання, таких як дискусії, рольові ігри, проєктна робота, що залучає учнів до активної участі та обміну думками; диференціація навчання з урахуванням індивідуальних потреб та здібностей учнів, що дозволяє їм працювати на відповідному рівні складності та візуалізація навчального процесу – застосування наочних матеріалів, мультимедійних презентацій, відео та інших візуальних засобів, які допомагають зробити навчання більш цікавим і зрозумілим.

Вивчення історії в системі загальної середньої освіти має велике значення: історія допомагає зрозуміти, як сформувалися сучасні нації, культури, політичні системи та соціальні інститути, що надає учням ширшу перспективу для осмислення сучасних подій та процесів. Вивчаючи історичні джерела, учні вчать аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, виявляти упередженість та робити виважені висновки. Ці навички критичного мислення корисні в багатьох сферах життя.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках історії вимагає від вчителя творчого підходу, гнучкості та готовності адаптувати методи навчання до потреб і інтересів учнів. Одним із ефективних методів засвоєння навчального матеріалу учнями на уроках історії є візуалізація інформації, яка полегшує її сприйняття. Для цього вчитель використовує графіки, діаграми, зображення або анімації, ментальні карти.

Аналіз наукових праць учених показує, що проблема використання візуальної інформації в навчальному процесі була предметом досліджень учених О. Асмолова, С. Арюткіна, О. Бабич, Н. Бровки, А. Вербицького, С. Герасимова, В. Гладун, З. Калмикової, Н. Манько, А. Рапуто та ін. Проблему розгляду ментальних карт як інструменту візуалізації вивчали науковці Н. Лавренова, І. Кіндрат, А. Ткаченко, Л. Хорькова, М. Черній, Ю Шахіна та ін.

Вивчення гуманітарних дисциплін у школі має велике значення для всебічного розвитку особистості учнів: формується науково-філософський світогляд, утворюється